

Szépség és öröm

Gondolatok kortárs szakrális művekről, terekről

1955-ben született Győrben. Festőművész, a Nyugat-Magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógia Kar egyetemi docense.

¹Adrienne von Speyr:

A fény és a képek.

A kontempláció

alapelemei. (Ford. Göröl Tibor.) Sík Sándor Kiadó, Budapest, 2009, 98.

„Mivel Isten olyan nagy bőségben akart az embernek szánt örömet helyezni a teremtésbe, szépséggel ruházta fel a dolgok képeit; s ha a dolgok láttán nem is ragadható meg mindig teljesen, ott rejlik abban a szándékban, amelyet a teremtő meg akar valósítani: isteni céljánál fogva a legjelentéktelenebb dolog is szép. Ami ízléstelen és giccses, abból persze nem kell szépséget csiholnunk; a keresztényeknek viszont arra kell törekedniük, hogy az általuk létrehozott művekben felragyogjon a cél szépsége: például, hogy tiszta örömet tudjanak kelteni azok a dolgok, amelyeket az egyházi művészet terén a Fiú megdicsőítésére gondolnak ki és ajánlanak fel a Fiúnak. Valóban szépnek kell lennie az isteni valóság képének, hogy valódi áhítat lehessen, amit kivált (...)” — írja Adrienne von Speyr.¹

Szépség és öröm. Olyan kategóriák, amelyekre a művészet évezredek óta támaszkodik, amelyeket sok alkotás Isten legfőbb tulajdonságaként értelmezett. A jelenkor képzőművészetének szakrálissal foglalkozó vonulata gazdagon és árnyaltan értelmezi újra ezeket az örök tartalmakat. Bizonyos tekintetben ez ma még mérés teltnek számít, ugyanis az elmúlt évszázad erősen megtépzta a fent említett eszményt. A kortárs művészet igazán értékes alkotásai azonban letisztítják ezekről a fogalmakról az utóbbi időkben ráakódott szennyeződést, hogy bizonyíthassák: a szépség és az öröm — mint a régészeti leletként napvilágra kerülő aranytárgy, amelyek a restaurátor megtisztított — eredeti tisztaságában képes ragyogni ma is, mivel benső lényegében semmi kár nem esett.

Ez a tanulmány néhány hazai mű, művész és hely felvillantásával szeretné bizonyítani, hogy ma már valóban a posztszekularizáció idejét éljük, amikor a szakrális iránti érdeklődés megnőtt, amikor a transzcendenssel foglalkozó művek egyre gyakrabban igénylik azokat a közösségi tereket, amelyek eddig szinte kizárólag a profán művészet bemutatóhelyei voltak. Többirányú folyamat zajlik egyidejűleg: az örök tartalmakat korszerű vizuális nyelven értelmező művek keresik a lehetőséget, hogy igazi felszentelt térben mutatkozhassanak meg. Ez természetesen számos problémát vet fel, leginkább azt, hogy legfeljebb alkalmi kiállításaként értelmezhetőek, hiszen nem tekinthetőek liturgiát szolgáló műnek, mert nem felszentelt alkotások — többnyire inkább a magánáhítat segítői. Másrészt világi kiállítóterek keresik meg azokat a művészeket, akik szakrális művészettel foglalkoznak. Ezek a művek azután valamiképpen viszhathatnak a kiállítóterre: azt nem állíthatjuk természetesen, hogy „megszentelik”, de valamiféle emelkedettséget, kvázi-szentséget² kölcsönöznek a galériának a tárlat idejére. Megtörténik az is, hogy

²Sturcz János szóhasználatával élve, aki Lovas Ilona munkásságát jellemzi ezzel a kifejezéssel; lásd Sturcz János: *Janus félúton.* Új Művészet Kiadó, Budapest, 1999, 73.

³Fehér László
A hegyen című olajképe a Szépművészeti Múzeum „Homage à El Greco” kiállítására készült 1991-ben (230x170 cm). Fehér megőrizte El Greco *Krisztus az olajfák hegyén* című festményének kompozíciós szerkezetét, ám az ő képéről hiányoznak a tanítványok. Így minden figyelmet a nagy sárga felület közepén magasodó fekete hegyre tud irányítani, melyben felsejlik a Grecóhoz hű pózban imádkozó Krisztus kontúrja.

⁴Konok Tamás *Sine loco et anno* című, 2001-ben alkotott akrilfestményének (200x200 cm) „főszereplője” az a vékony derékszőgű vörös csik, amely szinte felizzani látszik a majdnem homogénmód sötét, javarészt bársonyosan fekete felületben.

⁵Arra a fájdalomfajtára gondolunk, amelyről Avilai Szent Teréz ír önéletrajzában. „Nem lehet azt kimondani, sem pedig megmagyarázni, hogy miképpen sebzi meg Isten a lelket és bocsátja reá ezt az észbontó fájdalmat. Csakhogy ez a kín olyan édes ám, hogy nincs e földön gyönyörűség, amely akkora élvezetet okozna. A lélek, mint

a transzcendens mű egy kirakatból üzen a városi térnek, vagy egészen kivonulva az utcára a városi élet részévé válik.

A művészet aktualitásának, jelenkori szakralitásának, múlttal való kapcsolattartásának, figurális és nonfiguratív voltának kérdéseit egyszerre vizsgálhatjuk egy, a budapesti Scheffer Galériában 2004-ben nyílt tematikus kiállítás kapcsán, amely *A hegyen* címet viselte. A kiállítás címadója Fehér László Krisztust az olajfák hegyén megjelenítő festménye, amely viszont El Greco iránti tiszteletadásként készült.³ A Virágvasárnaptól Pünkösdig nyitva tartó kamaratárlatot Borsos Miklós, Fehér László, Konok Tamás, Kovács-Gombos Gábor, Lugossy Mária és Szöllőssy Enikő szakrális műveiből rendezte Scheffer Lívia. Az összehatásban plasztika és kép ritka egységét megteremtő kiállításból most csupán a három festmény keltette hatással foglalkozunk. A rendkívül tudatosan komponált tárlat érelyt teremtett abból az adottságból, amelyet a magángaléria akkori kis mérete jelentett. A hosszúkás terem mindhárom falán csupán egy-egy kép függött. A bejárattól balra egy nagy Konok,⁴ vele átellenben Fehér, míg a két nagyobb falfelületet összekötő szemközti falon két kisebb és egy nagyobb Kovács-Gombos mű. Konok Tamás festményének nagy, meleg, fekete felületén felizzó vörösre Fehér László feketéje és ragyogó sárgája felelt. Egyik oldalon a zenei ritmusokra épített tiszta geometria, a túloldalon végső leegyszerűsítetttségében is figurativitás. A két szemlélet között összekötő kapocs a szemközti, tompa angolvörösben tartott festmény, amely tudatosan imbolyog a mértanikus absztrakció és az ábrázolás határán. A jó rendezésnek köszönhetően — melynek alapelve a redukció volt — a művek dialógusba kezdtek egymással. Belépve a kis terembe, hamarosan érezhetővé vált a képek kisugárzása: középütt állva valamiféle tisztaságból, fényből, ám közben édes fájdalomból⁵ szőtt csomópontba került a néző. Lassan kiderült számára az is, hogy ezek a képek ugyan hasonló dolgokról beszélnek, de csak együtt mondják el azt maradéktalanul, ami a kiállítás címe. Ha leültünk az idekészített Fehér László-sárga székre,⁶ a kiállítás együttese idézte meg nekünk a hegyen történeteket: hogyan jelent meg a három legkedvesebb tanítványnak, Péternek, Jánosnak és Jakabnak a tündöklő ragyogásban elváltozott Jézus, s hogyan beszélgetett ott fent a két legnagyobb ószövetségi prófétával, Mózással és Illéssel saját közelgő szenvedéséről és haláláról (vö. Lk 9,28; Mt 17,1). Mít is gondolhatott a három apostol a három legnagyobb szent láttán — ezen segít minket töprengeni a három festmény, mely együtt kínál narratívát, látványt, filozófiát, liturgiát és individuális érzelmet. Ebben a festmény-csomópontban tartózkodva valamit megsejthetünk húsvét misztériumának színességéből.

Hasonlóan tematikus kiállítást láthattunk ugyanebben a galériában az elmúlt év nagybőjtjében is. A kiállítók köre azonban kibővült Buczkó György szobrászművésszel, aki egy nagyméretű üvegszobrot, valójában keresztet hozott a tárlatra. Az üvegkereszt felülete hullámzó, anyaga hol áttetsző, hol opálos fényű. Hólyagok, zárványok

mondom, azt szeretné,
 ha folyton ettől a
 betegségtől kellene
 haldokolnia. A fájdalom-
 nak és a mennyei
 boldogságnak ezen
 szövetkezése előtt nekem
 megállt az eszem; nem
 tudtam megérteni,
 hogyan lehetséges.”
 Szent Terézia: *Önéletrajz.*
 (Ford. Szent Teréziáról
 nevezett Ernő atya.)
 Kármelita kiadás,
 Budapest, 1927, 307.

⁶A galéria tere – mint egy
 háromdimenziós
 kompozíció – díszkréten
 „továbbvitte” a festmények
 színeit: a sárga vissza-
 köszönt a székek huzatán,
 az asztalkán, vagy az
 aranyeső virágában,
 a vörös-barna-fekete
 festménytónust pedig a
 többi bútorhuzat tükrözte.

⁷Buczko György *Kereszt*
 című üvegszobra 74 cm
 magas, 2012-ben készült.

teszik mozgalmassá és egyedivé testét. Testen csupán üveganyagát
 érthetjük, hiszen a valóságos Test, a Korpusz hiányzik róla. Két he-
 lyen is megszakad az anyag folytonossága: szabálytalan, körformájú
 lyuk tátong a függőleges és a vízszintes kereszt szárban. Ez a szobor,
 ez a Kereszt került a galéria kirakatába.⁷ Maga a mester tervezte meg
 a látványt; miután az utolsó igazítást is elvégezte a szobron, a zse-
 beből elővett egy spárgával és vaskampóval ellátott üveg-függőönt
 (a Buczkó szimbólumtár karakteres darabját), és azt a kereszt szárá-
 ban lévő lyukba akasztotta. Ott imbolygott a Korpusz nélküli ke-
 resztszáron az inga. „Vonzások és választások” — írja Goethe. A már
 hiányzó Korpusz az égbe vezető utat mutatja, miközben a kereszt
 szárán lógó (üveg)függőön lefelé húz. Amíg mi mindezen töpreng-
 tünk, addig a mester még egyszer megigazította szobrán a függő-
 önt és közben derűsen mosolygott. Hiszen ő már régen választott.

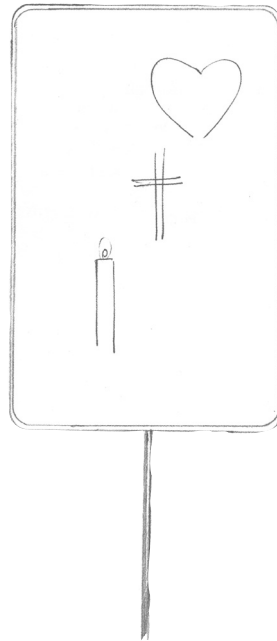
Este azután felgyúltak a téren a fények és a kirakatban ott csillo-
 gott a Kereszt. 21. századi *Crux Gemmata*ként hirdette a buszon és
 villamoson utazók, kutyájukat sétáltatók és magányos járókelők

számára a vonzás és választás szabadságát, a szépség vigasztaló erejét. Hirdette egy olyan művész általános érvényű üzenetét, aki megélte már az emberi fájdalom és bánat legnagyobb mélységeit, de a remény soha nem hagyta el.

Létezik olyan művészi törekvés is, amelyben a mű szinte teljesen lemondva privilegizált státuszáról, igyekszik belesimulni az utca-képbe. Lehetséges, hogy ilyen módon közvetítői szerepét — amely létrehívásának egyedüli célja — jobban betölti. Ilyen Olescher Tamás évtizedekkel ezelőtt alkotott műve — egy „formázott vászonnak” is tekinthető festmény —, amely közlekedési tábla alakját öltötte magára.⁸ Az oszlopra erősített alumíniumtáblán a mindenki által ismert közlekedési jelek — ikonok és szimbólumok — helyett a szív-kereszt-gyertya motívum összekapcsolásából alkotott kompozíció volt látható. A tábla kint állt az útkereszteződésben, hogy az autósokat a behajtás tilalma helyett a hit-remény-szeretet örömeire hívja.

Szépség és öröm — idéztük a tanulmány elején Adrienne von Speyr gondolataiból. Erről a szépség és emelkedettség utáni vágyról néha maga az alkotó is tanúskodik. Olescher egy grafikai lapján, a néhány vonallal megrajzolt lendületes angyalfigura mellett ott a kézírása: „De jó lenne, ha most valami igazán szépet, felemelőt rajzolhatnék!”

Valójában ez lehet minden igaz művész vágya.

Olescher Tamás: *Útjelző (hit, remény, szeretet)*

A nagyméretű festmény vázlatrajza. Megjelent a soproni kiadású VÁRhely folyóirat VI. évfolyam 1. számában, 2000 márciusában.

⁸Olescher Tamás *Útjelző*:
Hit, remény, szeretet
című műve 2000-ben
készült, akrilfestmény
alumínium lemezen
(80x40x210 cm).